

Ressely Kinga²

EGY ORSZÁG ÖNMAGÁBAN A LIBERALIZMUSNAK SZÜKSÉGE VAN A NEMZETRE

Francis Fukuyama filozófus, politológus közgazdász, jelenleg a Stanford Egyetem Freeman Spogli Nemzetközi Tanulmányok Intézetének főmunkatársa. Továbbá az előbb említett intézet Demokrácia, Fejlődés és Jogállamiság Központjának oktatója, illetve a Ford Dorsey Nemzetközi Politika mesterszakának vezetője. Kutatási területe többek közt a fejlődés különböző problémái és a nemzetközi politika. Legfőbb művei: “The End of History and the Last Man” (1992), “The Demand for Dignity and the Politics of Resentment” (2018), ‘Liberalism and Its Discontents’ (2022).

Az írás célja bemutatni, hogy mi jellemzi a jelenlegi demokratikus recesszió idején a nacionalista és liberális nézeteket, mi a veszélye egyik és másik térnyerésének, továbbá, hogy utóbbiak miként férhetnek meg egymással párhuzamosan a társadalmakban. Megemlítésre kerül az orosz-ukrán háború, az Egyesült Államok, Izrael, Magyarország és Törökország is, mint liberális és/vagy nacionalista elveket követő államok.

Fukuyama szerint az utóbbi időszakban fenyegetés alá került a liberalizmus három fő pillére, a tolerancia, egyéni szabadságjogok tisztelete és a jogállamiság, mivel a demokrácia intézménye recesszió idejét éli, sőt elmondható, hogy hanyatlásnak indult. A szerző szerint utóbbi oka az olyan autokráciák megerősödése, mint Kína, Oroszország vagy a liberális intézmények eróziója egyes országokban, mint Magyarország, Törökország és a liberális demokrácia gyengülése Indiában és az Egyesült Államokban. Közös mind az öt ország esetében, hogy a nacionalizmus térnyerése erősítette az illiberális tényezőket, nézeteket felemelkedését. Ezen térségek vezetői igaz védelmezőknél állítják be magukat és politikai ellenfeleiket elitnek, globalistáknak vagy kozmopolitáknak nevezik, vagy akár a nép ellenségének.

A liberalizmus kulcsértéke, hogy képes a sokszínűséget kezelni plurális társadalmakban. Azonban korlátozott, hogy milyen fokú diverzitás menedzselésére képes, mivel, ha kellő számú ember utasítja el a liberális értékeket, elveket, a nemzeti identitást és mindezeket faji, etnikai és vallási alapon határozza meg, akkor erőszakos konfliktusba torkollhat a különböző értékrendek ütközése. Az ilyen országok törekenyebbek, rendezetlenebbek és erőszakosabbá válhatnak.

---

² Egyetemi hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem
DOI: 10.14267/RETP2022.02.18

A szerző éppen ezen okokból kifolyólag tartja fontosnak, hogy a liberális nézeteket vallók ne adják fel a nemzet elképzelését, mivel a liberalizmus univerzális látásmódja illeszkedhet a nemzetállamok meglétéhez.

A cikk négy fejezetre tagolódik.

A liberalizmus spirituális vákuumjáról szóló fejezet kifejti, hogy a 20. század politikai jobb és bal oldal meghatározása eltér a maitól. Míg korábban gazdasági ideológiához volt köthető a kettő közötti eltérés, addig ma ez már nem tükrözi a valóságot, mivel jobb oldali csoportok hajlandók eltérni, hogy az állam felhasználja a hatalmát a társadalmi élet és gazdaság szabályozására is.

További megállapítás, hogy a liberális társadalmak küzdenek a nemzeti identitás értékeinek pozitív feltűntetésével állampolgáraik számára, mivel a határok meghúzása a társadalmak között – azaz, hogy mi jár a határon kívül és belül az embereknek – bonyolult és homályos. Nincs tiszta liberális elmélet a nemzeti határok meghúzásának módjáról és ez is vezetett Fukuyama terminológiájában ún. intraliberális konfliktusokhoz Katalónia, Quebec és Skócia szeparációs törekvései kapcsán és vitákhoz a bevándorlók és menekültek megfelelő kezeléséről.

A nacionalisták egyik fő panaszja a liberalizmussal szemben, hogy a nemzeti társadalom kötelékeit meggyengítette és helyettesítette a globális kozmopolita gondolkodással, mely ugyanannyira fontosnak tartja a távoli országokban lévő embereket, mint a helyieket. Míg a nemzeti identitást a 19. századi nacionalisták biológiai értelemben, közös származási alapon értelmezték, addig ez ma sincs máshogy néhány hagyományos nacionalista elveket valló vezető esetén, mint például Orbán Viktor miniszterelnök. Fukuyama szerint Orbán etnikai alapon határozta meg a nemzeti identitást. Az izraeli kutató, Yoram Hazony felülvizsgálta a 20. századi etnonacionalizmust, vitatva, hogy egy nemzet olyan koherens kulturális egységekből áll össze, mely tagjai közös nemzeti ételeket, nemzeti ünnepeket, nyelvet és egyéb jelentős hagyományokat tartanak. Az amerikai konzervatív gondolkodó, Patrick Deneen antikultúrának állítja a liberalizmust, mivel szerinte az a preliberális kultúra minden formáját magába olvasztotta, felhasználva ehhez az állam hatalmát, hogy így beillessze önmagát a privát élet minden aspektusába és kontrollálja is azt. Ugyanakkor Deneen és más konzervatívok szakítottak a neoliberaisokkal és nyilvánosan hibáztatták a piaci kapitalizmust a családi, közösségi és hagyományos értékek erodálásáért. Mindezek eredményeként a mai politikai jobb és bal oldal közötti különbségtétel eltér a 20. századitól, mert akkor az gazdasági ideológia alapon történt. Manapság a jobboldali csoportok eltűrik a társadalmi élet és a gazdaság területén az állam szabályozó szerepét.

Az elkerülhetetlen államról szóló fejezet hangsúlyozza a liberalizmus fő céljainak, a társadalmi szerződésre alapozott állami hatalom kompatibilitását a

nemzetállamokra osztott világban. Ezáltal a térségekre osztott szabályozás továbbra is kritikus politikai sajátosság marad. A mai globalizáció idején a hatalmat a szervezetek széles skálája gyakorolja, a nemzetközi vállalatoktól kezdve, nonprofit csoportokon, terrorista szervezeteken át egészen a szupranacionális szerveződésekig, mint az Európai Unió vagy Egyesült Nemzetek Szervezete. Ami továbbra is igaz, hogy bizonyos szabályozások végrehajtása csak nemzetállami szinten lehetséges, mivel utóbbi szervezetek esetén kényszerítő kapacitása azon országoknak van, akik a szervezeteket felhatalmazták. Végso soron a nemzetközi jog a nemzeti szintű végrehajtásra támaszkodik, amire jó példa, hogy olyan fontos ügyek kezelésének esetében, mint a 2010-es euró válság vagy a 2015-ben kezdődő migrációs válság kapcsán végül nem a nemzetközi vagy az uniós szintű jog, hanem a tagállamok relatív hatalma döntött. Vagyis továbbra is kérdéses tagállami és uniós szinten a hatalom gyakorlásának kontrollja, különösen, ha fontos, határokat átvéelő ügyek esetében a tagállamok nem értenek egyet.

Nincs szükségszerű ellentmondás a liberális univerzalizmus és a nemzetállamok szükségessége között. Habár az emberi jogok normatív értéke univerzális, a hatalom végrehajtása nem. Minden embernek jár az egyenlő védelem egy tagállam területén belül, azonban csak az állampolgárok a teljes értékű résztvevői a társadalmi szerződésnek olyan speciális jogokkal és köteleességekkel, mint a szavazati jog.

A tanulmány jelentős megállapítása, hogy a liberális társadalmaknak több száz év állt rendelkezésre a hatalom korlátozásának gyakorlására és tanulására, azonban csak nemzeti szinten. Globális szinten nincsen hasonló tapasztalat. Az Európai Unió maga a legjelentősebb próbálkozás erre regionális szinten, ugyanakkor itt is jelentős gyengeségek tapasztalhatók számos területeken, mint például a fiskális politika vagy a külpolitika, más területeken pedig túlzott hatalom érzékelhető, mint például gazdasági szabályozásban. Európának mindenesetre legalább van viszonylag közös történelmi múltja és kulturális identitása, ami globális szinten nem létezik. Ugyanakkor nemzetközi intézmények, mint a Nemzetközi Bíróság vagy Nemzetközi Büntetőbíróság továbbra is az államokra támaszkodik döntéseinek érvényesítéséhez.

Oroszország inváziója Ukrajna ellen demonstrálja, hogy a világ még nem érte el az Immanuel Kant által elképzelt „örök béke” állapotot, melyben a törvény az erőszak felett áll és a jog biztosítja a békés megállapodásokat. Vagyis a katonai erő továbbra is a béke garantálója liberális államok számára és kétséges, hogy a nemzetállamokeltűnnének, mint a globális politika legszámottevőbb szereplői.

A jó élet fejezetben a szerző az autonómia témakörét járja körül és annak kritikáját a liberális gondolkodásban. A liberális nézet feltevése az egyenlő emberi méltóság, és a méltóság az egyén döntésekben gyökerezik és annak szabadságában. Utóbbi miatt védi a liberalizmus minden áron az autonómiát, mint alapvető

emberi jogot. Az autonómia fundamentális liberális érték, de nem az egyetlen emberi jó érték és nem arat dicsőséget automatikusan a jó élet minden nézetén. Fontos megállapítás, hogy az autonómia jelentése az idő múlásával folyamatosan bővült, és az emberek vallási és morális keretek miatt hajlandók korlátozni a választási szabadságukat.

A szerző megnevezi a sikeres liberális társadalmak karakterjegyeit és hogy mit szükséges a sikeresség fenntartásáért tenniük. Így említésre kerül a saját kultúra és a jó élet saját értelmezése, az értékek menti semlegesség elvetése a liberális társadalom fenntartása érdekében; továbbá a közösségi szellem, tolerancia, nyílt felfogás, közéleti aktív részvétel, innováció priorizálása, vállalkozás és kockázatvállalás is a gazdasági virágzás érdekében.

Végül az állam, mint a közösség egyetlen forrása, a szolidaritás és a gyenge nemzeti identitás fogalmai kerültek megvitatásra. Az emberi társadalmak növekedésével a szolidaritás a család szintjétől a falun keresztül mára országos szintre emelkedett. A legtöbb ember számára a szolidaritás legnagyobb egysége az ország marad, ahol ösztönösen hűséget éreznek. A hűség pedig kritikussá válik az állam legitimitásának megtartásában, mivel a gyenge nemzeti identitásnak katasztrofális következményei lehetnek, mint azt küszködő fejlődő országok, mint Mianmar és Nigéria, illetve elbukott államok, mint Afganisztán, Líbia és Szíria példázza.

A liberális nacionalizmus esetét taglaló fejezetben a Szerző elutasítja Hazony álláspontját, aki a létező országokat tisztán elhatárolt kulturális egységeknek gondolja, melyek összefoghatóak egy békés globális rend kialakításával. Fukuyama értelmezésében a mai országok társadalmi létesítmények, melyek melléktermékei a történelmi küzdelmek, a hódítások, az erőszak, az erőltetett asszimiláció és a kulturális szimbólumok szándékos manipulációjának. Ha a nemzeti identitás olyan fix karakterjegyeik, mint a faj, az etnikum vagy a vallási hagyomány mentén kerül meghatározásra, akkor ez potenciálisan exkluzív kategóriává válik, mely sérti a liberalizmus egyenlő méltóságát. Habár nincs ellentmondás a nemzeti identitás szükségessége és a liberális univerzalizmus között, de erőteljes feszültség lehet a két elv között. A fix karakterjegyek könnyen agresszív és exkluzív nacionalizmus irányába terelhetik a nemzeti identitást, mint azt tette Európa a múlt század első felében. Ezen okból kifolyólag a liberális társadalmaknak nem ezen fix karakterjegyek mentén kell értelmezniük csoportokat. Ugyanakkor a nemzeti identitásnak megvannak az egyértelmű veszélyei, de előnyei is és a társadalmi szerződés az, ami támogatni tudja a liberális értékeket.

Számos ország olyan diverz népességből állt össze, mely erős társadalmat alkot politikai elvekre és ideákra építve, nem pedig determinált csoport kategóriákra. Ilyen például Ausztrália, Kanada, Franciaország, India és az Egyesült Államok. Kiemelendő, hogy a közös identitás létrehozásának nehézségét nem szabad

alábecsülni az élesen megosztott demokráciákban, hiszen számos ország nemzeti identitása illiberális módszerekkel lett kialakítva.

Végső megállapításai a cikknek, hogy a liberalizmus gondban lenne, ha az emberek csak a diverzitás békés kezelését lehetővé tevő intézménynek látnák, tágabb nemzeti cél nélkül. Diktatúrát, erőszakot és háborút megélt emberek sokáig tudják értékelni az életet egy liberális országban, de 1914-ben boldogan vonultak háborúba tömegek, amit majd egy évszázadnyi béke előzött meg. Talán hasonló helyzetet él meg jelenleg is az emberiség, mivel három évtizede nem volt jelentős háború és közben hatalmas növekedés történt a globális prosperitás révén, ami nagy változást hozott a társadalomban is. Bár az Európai Unió a háborút létrehozó nacionalizmusok ellenszereként jött létre, és ennek értelemben sikeresnek is tekinthető projekt, azonban Oroszország inváziója Ukrajnában további erőszakot és zűrzavart jósol.

Két nagyon különböző jövőt vázol fel a szerző annak függvényében, ha Putyinnak sikerül az ukrán függetlenséget és demokráciát aláásnia vagy ha katonai és gazdasági bukásba vezet Oroszországot. Előbbi esetén a világ visszatér egy agresszív, intoleráns nacionalista korszakba, mely a korai huszadik századra emlékeztet. Utóbbi esetben pedig megvan a liberális lecke újratanulásának lehetősége és a szabad és demokratikus világ ideáljának felélesztése. Liberális lecke, hogy a jogi korlátozástól mentes hatalom nemzeti katasztrófához vezet.

Forrás: A Country of Their Own. Liberalism Needs the Nation, Eredetileg megjelent: Foreign Affairs 2022, 101(3): 80-91